היינט און ווייט.

Radom, dnia 4 grudnia 1931 r.

ראַדאָם, פרייטאג כ״ד כסלו תרצ״ב

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Redakcja i Administracja

Radom, Szewska 20

Oddział w Kielcach.

אַנאָנסען - פּרייז:

איין מילימעטער שורה: פאָרן טעקסט 40 גר.

„ „ „ אין „ 60 „

„ „ „ נאָכ'ן „ 25 „

די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאַלטען

8 שפּאַלטען

אין טעקסט 4 „

„ERDEHA" KATOWICE

ul. Poprzeczna 10

די דערמאָנטע פירמע מאַכט באַקאַנט דאָס זי פערקויפט

—דער— שירעבע אלימיניום = קאַמפּלעטען

צו קוך - ווירטשאַפט

די דויערהאַפטיגקייט פון אלימיניום-געשיר גאַראַנטירט די פירמע אויף 10 יאָהר. די קאַמפּלעטען ווערען פערקויפט אויף אויסצאָהלען אין ראַטעס.

גרייכצייטיג ווערען געזוכט אויף ראַדאָם, קעלץ און זייער אומגעגענד אַגענטען וועלכע קאָנען פערדיענען מאָנאַטליך ביז 600 זל.

מיט אַנפראַגען קען מען זיך ווענדען צו ה'

ראָזענפעלד ראַדאָם קיליִנסקיעגאָ 21

וויכטיג פאַר מענער = שניידער

עס האָט זיך געעפענט אין קעלץ אַ קאָנצעסיאָנירטע שולע

פון מענער = צושניידער

מיט דער נייעסטער מאָדערנער מעטאָדע

וואָס איז גפּרואָרען עקזאַמינירט דורכן קראָקאָווער שול-קוראַטאָריום

דעם 1-טען גרודזיען פאַנגט אָן אין קעלץ די דריטע גרופּע	נאָכ'ן ענדיקען דעם קורס און עקזאַמען באַקומט מען אַ	אויף איינשרייבען זיך דאַרף מען שי. קען 10 זלאָטעס.

רעגירונג'ס-דיפּלאָם מיט אַלע פּראַוועס

I. ROZENBLAT געוועזענער אינסטרוקטאָר פון דער פּאַריזער שולע ראָע דע לאזיר 71

w Kielcach Sienkiewicza 38

דעם 4-טען גרודזיען קום איך קיין ראַדאָם אויף איינינגע טעג וואו איך וועל ערטיילען פּערזענליכע אינפאָרמאַציעס פון מיין שולע.

אינפאָרמירען זיך ביים ה' בערגמאַן ראַדאָם לובּ. 29 (וואַרשאַווער-געשעפט)

מיט אַכטונג יאַקוב ראָזענבלאַט.

עס ווערט געזוכט אַ פעהיגער יונגערמאַן

אויף אַ פּאָסטען פון אַ

מאַגאַזינער אין אַ פאַבריק

אָפּערטען צו די אדמיניסטראַציע אונטער M. C.

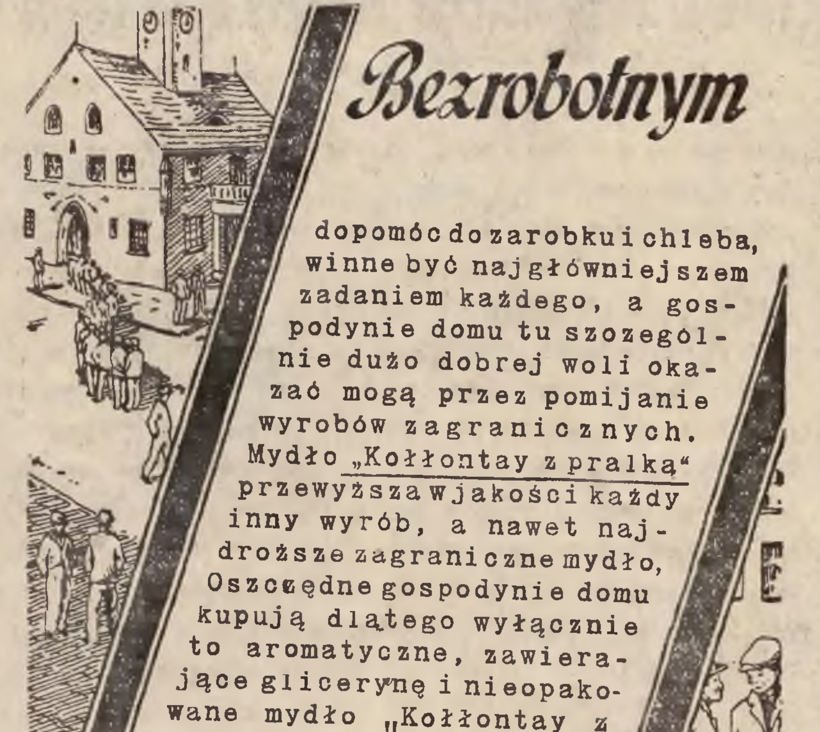

Złoty medal na wystawie w Katowicach 1927 r.

Generał. przedstawicielstwo na okręg kielecko-radomski

DOM KOMISOWY **M. CUKIERMAN** KIELCE

ul. Sienkiewicza 29, Telefon 455.

בויקאט

די לאזונג איז געווארפען געווארען. די בויקאט־קאמפאניע איז שוין אין גאנג. אין צעהנדליגער שטעדט און שטעדטלעך פיהלען שוין די יודישע קרעמער און בעלי־מלאכות די פאלגען פון בויקאט. הונדערטער און טויזענדער יודישע הענדלער, וועלכע האבען געצויגען זייער בידנע חיונה פון פויער, פון פוילישען קאנסומענט, דראהט איצט די געפאהר צו ווערען פשוט'ע שנארער, וואס וועלען פאלען צו לאסט דער מלוכה און די געזעלשאפט. זאל די בויקאט־קאמפאניע נישט בעגעגענען קיין ענערגישען ווידערשטאנד, איז זי עלול אין משך פון א קורצער צייט צו בערייכערען די פוילישע מלוכה מיט א פאר מיליאן נייע שנארער. קיין גבירים זענען די פוילישע יידען קיינמאל נישט געווען. די ווייט גרעסטע מעהרהייט פון פוילישען יודענטום ראנגעלט זיך שוין זייט יאהרען מיט די גרעסטע שוועריגקייטען ארויסצוברענגען פרנסה בדוחק. אונזערע שוואכע עקאנאמישע פאזיציעס זענען צוליב דעם אלגעמיינעם קריזיס, צוליב די גרויסע שטייער לאסטען אזוי דערשיטערט געווארען, אז דאס לייכטסטע ווינטעל איז בכח זיי אומצווארפען. די ענדעקעס ווייסען עס זעהר גוט און דעריבער קאקע ווילען זיי אויסנוצען אונזער שוואכקייט.

דער בלינדער יודען־האס, וואס איז דער הויפט־פונקט פון ענדעקישען פראגראם ערלויבט זיי נישט צו זעהן די געפאהר, וואס עס דראהט דער פוילישער מלוכה דורך פערגרעסערען צעהנפאך די צאהל ארבייטסלאזע און פרנסה'לאזע בירגער פון לאנד. אבער די פוילישע געזעלשאפט, וועלכע וויל זעהן א שטארק און מעכטיג פוילען, ווי קען זי צולאזען צו דער בויקאט־העצע, ווי קען זי לאזען פארסמ'ען די אונוויסענדע פוילישע בעפעלקערונג מיט'ן אנטיסעמיטישען גיפט? מיר ווילען דא בכלל נישט נעמען אין אכט דעם הומאניטארען מאמענט, וואס זאגט, אז יעדער מענש האט דאס רעכט צו לעבען און צו עגזיסטירען. מיר ווילען רעדען פון ריין פראקטישען שטאנדפונקט. לאמיר אננעהמען, אז די בויקאט־קאמפאניע וועט פולשטענדיג געלונגען. דער גאנצער האנדעל וועט זיך טאקי געפונען אין פוילישע הענד, אבער די דריי מיליאן יודען וועלען דאך ווייטער בלייבען אין פוילען. זיי קאנען נישט ארויס, ווייל זיי האבען נישט וואוהין. וואס וועט דאן די מלוכה טון מיט די דאזיגע דריי מיליאן בירגער? ביז איצט האבען די יודען אריינגעבראכט צעהנדליגער מיליאנען זל. אין דער מלוכה־קאסע. די יודען האבען אין דער ענטוויקלונג פון דער פוילישער אינדוסטרי, האנדעל און עקספארט פערנומען די ערשטע ערטער. זאל זיין, אז די דאזיגע אלע געביטען וועלען גוט בעארבייט ווערען דורך כשר'ע פאליאקען. אבער צי וועט דערמיט געלעזט ווערען דאס יודען־פראבלעם אין פוילען?

די ענדעקעס טענה'ן, אז ס'זענען פאראן צופיל יודען אין פוילען. אנגענומען, אז ס'איז טאקע אזוי. אז אויב יודען ווערען נישט צוגעלאזט צו קיין שום מלוכה־פאסטענס און מלוכה־ארבייטען, אויב יודען פערנעמען זיך נישט מיט קיין לאנדווירטשאפט און ווערען נישט אריינגעלאזען אין דער גרויס־אינדוסטריע, זענען טאקי דא צופיעל פרנסה'לאזע יודען. אבער וואס איז דערפון געדרונגען? דערפאר דארף מען אויך די רעשט יודען, וואס האלטען זיך נאך קוים־קוים אויף זייערע עקאנאמישע פאזיציעס אויך ארויסגעשטויסען ווערען? פון וואנען וועט די מלוכה נעמען געלד אויסצוהאלטען די דריי מיליאן דעקלאסירטע און ברויטלאזע יודען? זי וועט דאך די יודען נישט קענען דערטרינקען אדער הייסען אויסשטארבען פון הונגער. פארוואס שווייגט די פוילישע געזעלשאפט, פארוואס דולדעט זי די בויקאט־העצע, וועלכע איז פאר איהר אויף א האהר נישט ווייניגער געפעהרליך ווי פאר די יודען?

די גאנצע פוילישע געזעלשאפט דארף געמיינזאם אין איהרע אייגענע אינטערעסען ארויסטרעטען געגען דעם בויקאט־געשפענסט, ווייל אויב די עקסצעסען האבען בלויז פערשאפט פוילען נישט קיין איבוריגען פערגעניגען אין אויסלאנד, קען די בויקאט־העצע שטעלען אין סכנה דעם קיום פון דער גאנצער פוילישער רעפובליק.

ד. י. וו.

D-r medycyny
Anatol Fried
akuszerja,
choroby kobiece i dróg moczowych
Żeromskiego 25 — *telefon* 26-91
przyjmuje od 4 do 6

א בריוועלע צו פראפעסאר איינשטיין

פעליעטאן.

גרויסער טייערער פראפעסאר אלבערט איינשטיין!

כ'האב געלעזען אין די צייטונגען, אז א יודיש יונגעלע פון תל־אביב האט צו דיר געשריבען א בריוועל אין דו, גרויסער פראפעסאר, ביזט אזוי גוט געווען און איהם באלד געענטפערט.

דאס האט מיך בעוואויגען און צוגעגעבען מוט, אז אויך איך זאל זיך צו דיר ווענדען מיט מיין פאלגענדען פלאן:

גרויסער פראפעסאר אלבערט איינשטיין! דו, וואס דו ביזט בעקאנט פאר'ן גרעסטען הימעל־מענש פון היינטיגען דור. דו, וואס דו קענסט בעסער דעם „קאסמאס". ווי א ראדאמער פאבריקאנט קען זיינע פאקטל־געמבר... דו, וואס דו ביזט נעהנטער צו די פלאנעטען און קאמעטען, וואס שוועבען אום ביומו של עולם, ווי א פוילישער ענדעק צו יושר און עהרליכקייט; דו, וואס דו קענסט גיכער פאקען א וואנדערנדען נייעם פלאנעט, ווי א ראדאמער כותר — זיינעם א בעל־חוב אויפצומאהנען פאר א פראטעסטירטען וועקסעל... איז היות, ווי דו ווייסט בעסער, וואס עס טוט זיך אויפ'ן מארס, אויפ'ן יופיטער און אויפ'ן ווענוס, ווי אפילו א ראדאמער ראזאר ווייס, וואס ס'טוט זיך אין דער יודישער גמינע, האב איך פאר דיר א געוואלדיגען פלאן, וואס אויב ער וועט זיך איינגעבען, וועט ער מאכען אן איבערקעהרעניש אין דער יודישער לאגע פון גאר דער וועלט און וועט ברענגען א ישועה פאר'ן גאנצען פאלק ישראל און יודען וועלען אויסגעלייזט ווערען פון אלע צרות און פרעניות, וואס שיטען זיך פון אלע זייטען. קורץ, דו וועסט ברענגען די אמת'ע גאולה.

גרויסער פראפעסאר אלבערט איינשטיין! ווי דיר איז בעקאנט די יודישע אלגעמיינע לאגע אין דער וועלט בכלל און אין פוילען בפרט, קאן מען עס רעזומירען מיט קורצע ווערטער: „באו מים עד נפשי", יודען לייד'ען אינטער אלע אומשטענדען און ביי אלערליי רעזשימען. איינער שלאגט אונז, ווייל מיר זענען צו לינק, דער צווייטער רודפ'ט אונז, ווייל מיר זענען צו רעכט... איינער האט אונז פיינד, ווייל מיר זענען צו פאנאטיש און אפגעשטאנען, א צווייטער האסט אונז, ווייל מיר זענען צו אינטעליגענט. דא פייניגט מען אונז ווייל מען האלט אונז פאר אזיאטען און דארט פערפאלגט מען אונז, ווייל מיר זענען צו גרויסע אריסטאקראטען... קורץ: דאס יודישע פאלק קאן קיינעם נישט צופרידענשטעלען.

אלזא, אויף דעם פלאנעט, וואס רופט זיך „ערד", האבען מיר נישט אויף וואס צו האפען. שטארקערע פון אונז, מעכטיגערע, און — ווער ווייסט — אפשר אויך קלוגערע, האבען איהר פריהער פערכאפט, אז פאר אונז, דאס ביסעל יודען, איז שוין קיין פלאץ נישט געבליבען... און דאס אפילו, וואס געהערט צו אונז, הן על פי יושר והן על פי היסטארישע רעכט, וויל מען אונז אויך נישט אנערקענען.

האט מען אונז א לאנד געגעבען
וואס מען רופט עס פאלעסטינע,
בעל־הבית'עווען אראבער
אין דער יודישער מדינה.

ס'איז פאר אונז פערקלאפט, פערהאמערט
צוגעשלאסען אלע טירען,
וואלט ער קאנען אויפ'ן נארד־פאל
וואלט דער יוד אויך עמיגרירען...

אלזא, גרויסער פראפעסאר. זעהט אויס, אז די ערד האט אונז, יודען, באנקראטירט און האט פאר אונז נישט קיין מקום מנוחה.

איז איין מיטעל נאר געבליבען:

מיט דיין הילף, גרויסער פראפעסאר איינשטיין, צו גרינדען א יודישע מלוכה ערגיץ דארטען אין דיינע הויכע וועלטען... וואס געפונען זיך אין אונבעגרעניצטען „קאסמאס". ווי אזוי דו זאלסט עס איינארדנען? דארף איך קליין מענשעלע, דיך נישט לערנען, ווייל פאר דיר, גרויסער מייסטער, גלויב איך, איז דאס נישט פון די שווערע זאכען...

קודם כל דארפסטו [illegible] דורכשטודירען די אלע נאהענטסטע פלאנעטען, וואס געפינען זיך בשכנות מיט אונזער „ערד" כדי צו זעהען, וועלכער פון זיי

די פאלקס-צעהלונג און די אנטי-יודישע עקסצעסען

אין פלוג זעהען עס צוויי בעזונדערע זאכען, וואס האבען נישט צווישען זיך קיין געמיינזאמעס. די עקסצעסען זענען אינספירירט און ארגאניזירט געווארען דורך די ענדעקעס, וועלכע האבען געוואלט דערמיט שיסען צוויי האזען אויף אמאל: בעניייען זייער באיקאט-קאמפאניע געגען די יודען און גלייכצייטיג צודריקען די רעגירונג צו דער וואנד, צווינגען זי צו דערשטיקען די אונרוהען. כדי דערנאך זי צו פערשרייען אלס א „יודישע" רעגירונג. און די פאלק'ס-צעהלונג איז א מלוכה-אקציע, וועלכע קומט פאר אין יעדען לאנד אונגעפעהר יעדע צעהן יאהר.

דער צופאל האט אבער געוואלט, אז גראד דאס מאל זאלען די דאזיגע צוויי געשעהענישען: די אנטי-יודישע עקסצעסען און די פאלקס-צעהלונג פארקומען אונגעפעהר איינס נאכ'ן צווייטען, און אין א גרויטער מאס וועט די צווייטע אקציע זיין אן ענטפער אויף דער ערשטער.

די ענדעקעס שרייען אז די יודען האבען פערכאפט אין פוילען דעם האנדעל, דעם האנדווערק, די אינדוסטריע און בכלל אלע צווייגען פון ווירטשאפטליכען לעבען. זיי שרייען, אז בעת דאס פוילישע פאלק לעבט אין א גוואלדיגער נויט. ווען די ארבייטסלאזיגקייט צווישען די פאליאקען פארגרעסערט זיך פון טאג צו טאג, לעבען זיך די יודען אין וואוילטאג און זעגען דערביי דער אמוייניגסטען פראדוקטיווער עלעמענט אין דער מלוכה.

די פאלק'ס-צעהלונג וועט בעווייזען, ווי ס'זעהט אויס דער יודישער „וואוילשטאנד" און ווי גרויס עס איז דער פראצענט פון די פרנסה-לאזע ביי דער יודישער בעפעלקערונג. די פאלק'ס-צעהלונג וועט אזוי ארום געבען אינדירעקט א תשובה די שונאי-ישראל אויף אלע טענות געגען אונז.

די פאלק'ס-צעהלונג וועט אויך בעווייזען, ווי גרויס עס איז די איבערטרייבונג ביי דער יודישער דיפלאמירטער אינטעליגענץ, דערפאר ווייל זי האט ניט קיין צוטריט צו די מלוכה-פאסטענס.

א סך אילוזיעס, איבערטרייבונגען, פאלשע אפשאצונגען בנוגע דעם מצב פון די יודען אין פוילען וועלען פערשווינדען א דאנק דער פאלקס-צעהלונג.

דערפאר טאקי איז נויטווענדיג, אז דער גאנצער יודישער כלל אין פוילען זאל פערשטעהן און אפשאצען די וויכטיגקייט און בעדייטונג פון דער פאלקס-צעהלונג פאר אונזער ווייטערדיגען קיום און קאמף פאר אונזערע בירגערליכע רעכט און נאציאנאלע פארערונגען.

די יודישע מאסען אין פוילען מוזען אבער וויסען, אז זייער אנגעהעריגקייט צום יודישען כלל וועט פעסטגעשטעלט ווערען לויט זייער ענטפער אויף דער רובריק 11 ד. ה. וועגען זייער מוטער-שפראך.

קיין רובריק וועגען נאציאנאליטעט איז דאס מאל אין די פראגע-בויגענס פון דער פאלקס-צעהלונג נישט פארהאן.

ס'איז פאר אלעמען קלאר, אז דאס איז געשעהן צוליב פאליטישע טעמים וואלט אזא רובריק געווען, וואלטען מיר געקאנט זיכער זיין, אז יעדער יוד וואלט אהן א כפעציעלער אגיטאציע אנגעגעבען זיך אלס אנגעהעריגער צו דער יודישער נאציאנאליטעט. די פראגע וועגען שפראך איז קאמפליצירטער.

אין יודישע הייזער ווערט אין א גרעכערער, צי א קלענערער מאס גערעדט פויליש. דער יונגער דור, וואס איז ערצויגען געווארען אין דער „פאוושעכנער" שול, בענוצט על פי רוב די פוילישע שפראך. דאס איז גורם אז אויך די מאמע, די עלטערע שוועסטערן און ברידער, טיילווייז אויך דער פאטער בענוצען אויך טיילמאל פויליש אפילו אין פריוואטע פאמיליען געשפרעכען. דא ליגט די גרויסע געפאהר, אז א בעדייטענדע טייל יודען נישט אפגעבענדיג זיך קיין דין וחשבון וועגן דער בעדייטונג פון דער פראגע וועלען אנגעבען פויליש אלס זייער מוטער שפראך.

ס'זענען פארהאן נאך מאמענטען, וואס פערגרעסערען די דאזיגע געפאחר טייל יודען פון עלטערען דור קאנען אסאל פשוט „אויס מורא" אנגעבען פויליש אלס זייער מוטער-שפראך. זיי קאנען „מורא האבען" אנצוגעבען יודיש מ'זאל זיי, חלילה, נישט בעטראכטען פאר יודישיסטען, צו פאר געגנער פון פויליש א. ד. גל. אונזערע „גאלדענע" יוגענד וועט ווידער וועלען בעווייזען איהר „אינטעליגענטישקייט" דורך אנגעבען פויליש אלס מוטער-שפראך.

וואספערע טרויריגע פאלגען דאס קאן האבען פאר אונזער ווייטערדיגען קאמף און קיום, וועט מען ערשט דערשפירען שפעטער. ווען ס'וועלען שוין זיין בעקאנט די רעזולטאטען פון דער פאלקס-צעהלונג

מען וועט דאן אויסנוצען דאס דאזיגע מאטעריאל צו בעווייזען אז די יודען אין פוילען „אסימילירען" זיך. און אז גאר א קליינע גרופע. וואס איז פון קיינעם נישט בעפולמעכטיגט רעדט וועגען נאציאנאלע רעכט און נאציאנאלע פארערונגען.

די לעצטע וואך וואס עס איז געבליבען ביז דער פאלקס-ציילונג מוזען אויסגענוצט ווערען אויפצוקלערען די יודישע גאס.

ווען אלע יודען אין פוילען וועלען פערשטעהען די וויכטיגקייט פון דער פאלקס-צעהלונג און אנגעבען יודיש אלס זייער מוטער-שפראך. וועט דאס זיין דער בעסטער ענטפער די ענדעקעס אויף זייער אנטי-יודישער קאמפאניע און בעזונדערס אויף זייער קאמף געגען יודישען נאציאנאליזם און דער יודישער שפראך.

בן-משה

Gabinet kosmetyczny
F. GOLSZTAJNÓWNY
zostal otwarty
Wszelkie zabiegi
wchodzące w zakres racjonalnej kosmetyki.
PIŁSUDSKIEGO 13 m. 6.

איז צום פאסיגסטען. לויט זיינע קלימאטישע און עקאנאמישע בעדינגונגען אויפצונעמען אן עמיגראציע פון 16 מיליאן יודען.

און וועסטו אזא פלאנעט געפינען, אין וואס איך צווייפעל נישט קיין רגע, זאלסטו צונויפרופען א נעהיימען יודישען קאנגרעס, וועלכער זאל אויסארבייטען דעם עמיגראציע-פלאן צו דער הימלישער יודישער רעפובליק.

אין א בעשטימטען טאג, לאמיר זאגען ראש-חדש ניסן פון 1932 יאהר זאלען זיך אלע יודען, פון דער גאנצער וועלט. געפינען אויף א געוויסע געהיימען אינזעל, וואס פון דארטען וועלען מיר אויף די וועגען. וואס דיר גרויסער פראפעסאר איז בעקאנט. ציגעצויגען ווערען, מיט דער הילף פון מאגנעטיזם, אויפ'ן נאהענטסטען פלאנעט.

איך שטעל מיר פאר, וואס פאר א רעש, וואס פאר א טומעל, וואס פאר א סומאטאכע. וואס פאר א שרעק עס וועט אנכאפען די וועלט, וואס וועט זיך אין א שעהנעם העלען פריהמארגען אויסכאפען פון שלאף צון... והילד איננו... נישטא קיין איין יוד אויף דער וועלט. כאטש צאהל טויזענד דאלאר פאר א יודען:

עס וואלט געהאט א שעהנעם פנים
די גאנצע וועלט, פון עק ביז עק.
עס וואלטען אלע יודען שונאים
אוועקגע'חלש'ט טוידט פאר שרעק. .
אוועקגעקומען וואלט דאס פערוועל
צו רייטען, וואס איז זיי בעשערט...
ווען ס'וואלט די וועלט פערמאגט קיין יודען
דאן וואלט מען יודען אויסגעקלערט...,

מיט וועלכע לאזונגען — ענדעקעס
וועלען געהן דאן צו די וואהלען?
ווען דער לאזונג „פוואי דא מוענא"
וועט שוין האבען אבגעפאלען?...

און די אלע גאסען-בלעטלעך,
וואס בעווארפען אונז מיט בלאטע,
וועלען אויסציהען די פיסלעך
פגר'ען דאן פאר א זלאטע...

און די אלע יודען-פרעסער
„אונזער יוגענד'ט" גייסטיגע שפייזער
וועט דאך אויסקומען צו בעטלען
מיט א טארבע אין די הייזער...

און פון וואנען וועלען ציהען זייער יניקה די אלע נאוואטשיגסקיס בולאק-באלאכאוויטשעס. יאסקע כאמיעצעס און אנדערע „כלי-קדש", אז קיין יודען וועלען נישט זיין? און מיט וואט פאר ארגומענטען וועלען דאן די ענדעקעס בעקעמפען זייערע שונאים — די „ב.ב."-לייט?... און וואס וועלען טון אין אנדערע לענדער די היטלעריסטען, די קוזיסטען און סתם פאטקודניאקעס? אויף וועלכע קליאטשע וועט מען דאן רייטען, אום צו מאכען א קאריערע און לעבען א גוטען טאג?...

און וואס וועלען טון די אלע ליבהאבער פון א גוט יודיש שטיקעל געפילטע פיש מיט כריין, וואס אפילו דער גרעסטער שונא-ישראל ווערט פאר דעם די כפרה?.. היינט א זשידובעטשקע אין דאך אויך נישט שלעכט?... פאר דאס וועט אפילו א רומענישער קרוינפרינץ זיין ענטזאגען בגדאי פון טראן, אבי דאס צו האבען?...

אלזא, גרויסער פראפעסאר, דאס וועט זיין אונזער שענסטע נקמה. וואס מיר וועלען דערלעבען אין אונזערע שונאים

ווי פערדינען יודען אין ראַדאָם.
וואָס זאָגט אַ האָלץ הענדלער?

אַז דער האָלץ-מסחר איז אינגאַנצען אינטערגעגאַנגען. איז נישט קיין נייעס וועגען וועלכער מען דאַרף נאָך ערשט שרייבען; פון קאָלאָסאַלען פונאַנדער-בליה פון דער דאָזיגער בראַנזשע מיט עטליכע יאָהר צוריק איז איצט אַפילו קיין שאָטען נישט פערבליבען; כ'האָב דעריבער געוואָלט הערען די מיינונג כאָטש פון די האָלץ-הענדלער, וועלכע שטעלען-צו ברען-האָלץ אין די הייזער צום טעגליכען געברויך פון הייצען און קאָכען. בפרט איצט ווינטער ווען דער עולם פערנוייט זיך מיט האָלץ-מאַטעריאַל.

אויף מיין ערשטער ווענדונג וועגען אויפקלערונג האָט דער האָלץ-הענדלער מיט ביטול אַ מאַך-געטוהן מיט דער האַנד:

— ס'איז נישטאָ מיט אונז וואָס צו רעדען און ס'איז נאָשטאָ וועגען אונז וואָס צו שרייבען. מען ליגט טיעף דר-צה; דער מסחר איז אַ בעגראָבענער; כוועל עס אויך מאַכען קורץ: חוץ אַלע זאַכען האָט דער פויער אָנגעהויבען פיהרען מיט אונז אַ קאָנקורענץ. אַ פויער פערקויפט אַ מעטער האָלץ פאַר 10 גילדען און דערזעלבער מעטער קאָסט דעם יודישען האָלץ-הענדלער אַליין 11; דער חשבון איז פשוט: אַ פאַטענט, 40 גר. פון מעטער אויפלייגען און אַ 50 גר, שטייער: דאָס אַלץ, וואָס דעם פויער קאָסט גאָרנישט; קאָן ער פערקויפען אינגערן פרייז און דער, וואָס האָט אַ מזומנ'ענע צעהן גילדען קויפט ער, פערשטעהט זיך, ביים פויער. און דער וואָס האָט נישט קיין מזומן קויפט בלית ברירה ביים האָלץ-הענדלער און גיט דערויף וועקסלען, וועלכע מען קויפט שפעטער נישט אויס; טראָגט זיך מאַקע אַרום יעדער פון אונזער בראַנזשע מיט גאַנצע פעק פראָטעסטען און מיט ביכלעך אָפענע חובות, וואָס לויגט שוין זיי אַפילו אין זינען צו האַלטען.

דער האָלץ-הענדלער פערענדיגט זיינע אינפאָרמאַציעס מיט אַ שטילען זיפץ אויף דער שווערער לאַגע.

וואָס זאָגט אַ שניידער?

אין גאַנג פון מיינע געשפרעכען וועגען די פערדיענסטען און עקאָנאָמישע לאַגע פון די יודען אין ראַדאָם, איז מיר איין זאַך קלאָר: איך ערוואַרט נישט אַז פון אַ וועלכען נישט ס'איז פאַך, אָדער בראַנזשע זאָל מען זאָגען גוט, אָדער נישקשה; עס זענען פאַקטיש נישטאָ קיין שום אויסנאַהמען. ס'איז בלויז אַ אונטערשיעד אין דער גרויס און פאָרם ווי אַ פאַך איז געטראָפען פון קריזיס

דער ערשטער שניידער מיט וועלכען איך האָב געשמועסט איז געווען אַז אין פערגלייך צו די פריהערדיגע יאָהרען און אַפילו צום לעצטען יאָהר, איז די אַרבייט אין איצטיגען סעזאָהן-צייט זעהר שטאַרק געפאַלען. מען נייהט היינט צו פיעל ביליגערע מקחים ווי פריהער און דערביי איז נאָך די אַרבייט פיעל קלענער; פון אַ ערב ווינטער סעזאָהן פלעגט מען האָבען תמיד כאָטש אויף אַ האַלב יאָהר דירה-געלד, היינט איז עס ווייט דערפון, מען זעהט עס נאָך נישט.

— צי לאָזט זיך בעמערקען, אַז מען נייט זיך היינט פון ביליגערע שטאָפען און צי בעצאָהלט מען כאָטש פאַרן נייען, צו קלייבען זיך נישט קיין חובות?

— פערשטעהט זיך, דער עולם איז היינט אָרעם און נייט זיך פון מיטעלמעסיגע שטאָפען; גאָר אַ סך לאָזט מען זיך היינט איבערנייען. ס'הייסט איבערניצעווען אַלטע געטראָגענע קאָסטיומען און מאַנטלען; וואָס שייך בעצאָהלען צאָהלט מען לאַנגזאַם, אָבער מען צאָהלט אויס, כאָטש קיין חובות פעהלען נישט.

מיר זענען נישט קיין אויסנאַהם אין קריזיס. מיר פיהלען עס גאָר שטאַרק אין די שטאַרק-פערקלענערטע פרייזען און אין דער פיעל קלענערער צאָהל אַרבייט ווי תמיד אין סעזאָהן-צייט.

פ

דער נאָהנסטער געשפרעך וועט זיין מיט אַ מאַנופאַקטודיסט און קאָלאָניאַל-סוחר.

און איך בעט דיך זעהר ואָלסט זיך גוט פערטראַכטען וועגען מיין פלאַן און מיר באַלד ענטפערען.

איך גלויב אַז דער פלאַן וועט דיר געפעלען.

פון מיר דיין בעסטען אָנהענגער. וואָס האַלט זעהר שטאַרק פון דיין רעלאַטיוויטעט-טעאָריע און וואָס מיינט, אַז אַ ווייב איז אויך „רעלאַטיוו".

גראַף קאַלי

Biuro Próśb,
Odwołań i windykacji p. f. „REKORD"
RADOM, ul. Rwańska Nr. 21 I p.
załatwia następujące sprawy:
Podania, skargi i opozycje do sądów, do władz administracyjnych, wojskowych i do wszystkich urzędów państwowych i komunalnych,
Odwołania do urzędów i izb skarbowych, wszelkiego rodzaju umowy i kontrakty, patenty, jak również sprawy paszportowe;
Windykację należności otwartych i za protestowanych weksli zarówno miejscowe, jak i z całej Polski.
Korespondencję handlową w języku polskim i w obcych językach.
Zakłada buchalterję i sporządza bilanse.
Przepisuje na maszynach wszelkie dokumenty.

יובילעאום פון אַ חשוב'ן כלל-טוער
(ר' איתמר אדלער 70 יאָהר אַלט)

איינער פון די אינטערעסאַנטסטע טיפען פון אונזער יודישען ראַדאָם, אַ כלל-טהוער אויפ'ן פילאַנטראָפּישען געביט פון די אָנגעזעהענסטע פייערט איצט דעם זיבציגסטען געבורט'ס-טאָג. נישט אַפילו אָנרופענדיג ביים נאָמען וואָלט יעדער לאָזער פערשטאַנען, אַז דאָס מיינט מען דעם זעהר ליבען ר' איתמר אדלער.

געבוירען אין ראַדאָם אין יאָהר 1861 אַ זוהן פון בעקאַנטען גביר אין יענער צייט ר' אביש ז"ל. האָט דער יובילאַט אין דער סביבה אונטער דער אויפזיכט פון זיינע עלטערען בעקומען אַ יודישע ערציהונג. שוין צו זעכצען יאָהר נעמט ער אויף זיך דעם עול צו פיהרען דעם פאָטער'ס געשעפטען און צו דעם צוועק ציהט ער זיך איבער קיין וואַרשאַ. אין אַ קליינע פאָר יאָהר — אַלט זייענדיג ניינצעהן יאָהר — האָט ער חתונה און בעזעצט זיך אין וואַרשאַ אַלס זיין שטענדיג וואוין-אָרט.

אין די פריהסטע יאָהרען נעמט ה' אַדלער אַנטייל אין פילאַנטראָפּיש-געזעלשאַפטליכען לעבען אין וואַרשע, ווערט פערוו.-מיטגליד אין דער אָנגעזעהענער געזעלשאַפט „בראַטניא-פאָמאָץ", מיטגליד פון בוי-קאָמיטעט פון „מושב זקנים" אויף גורטשעווסקאַ. איינער פון די אָנגעזעהענסטע שעפער פון אַ שטענדיגע קאָלאָניע פאַר אָרימע קראַנקע אין ציעכאָטשינעק, וועלכע ווערט אַ רייהע יאָהרען פאַקטיש אָנגעפיהרט דורכ'ן יובילאַט ה' אַדלער, וועלכער האָט זיך קונה שם געווען אין וואַרשאַ אַלס געזעלשאַפטליכער עסקן.

אין אָנהויב פון די מלחמה-יאָהרען ליקווידירט ה' אדלער זיינע געשעפטען וועלכע ער האָט געפיהרט אין גרויסען מאַסשטאַב אין וואַרשע און ציהט זיך איבער צוריק אין זיין געבורטסאָרט ראַדאָם אין וואוינט איצט אין דער פאַרשטאָדט זשאַקאָוויצע.

אַסאַך מאָהל האָט זעהר געחידושט וואָס אַז דער שטענדיג טעטיגער און מיהפולער כלל-טהוער האָט זיך אָפּגעזונדערט אין די מויערען. וואו ער האָט געוואוינט און נעמט נישט קיין אַנטייל אין געזעלשאַפטליכען לעבען פון אידישען ראַדאָם. ס'האָט גע'חידוש'ט. אָבער ווער וואָלט געהאַט די העזה צו שטעלען די פראַגע דעם שטענדיג שווייגענדיגען, וועלכער האָט אויסגערופען צו זיך אַכטונג. אָט קומען ענדערונגען אין יאָהר 1927 די צייט ווען דאָס יודישע ווירטשאַפטליכע לעבען הייבט אָן צו פערלירען אונטער זיך דעם באָדען, אַ סך פרנסה צווייגען אידישע ווערען אונטערגעבראָכען, די נויט אויף דער אידישער גאַס האָט אָנגעהויבען וואַקסען—אין דער צייט נעמט ה' אדלער איתמר שוין אָן דעם מאַנדאַט אין דער „עזרה"-פערוואַלטונג. ס'ווערט איהם צוגעטיילט דעם אַמט אַלס פּרעזעס פון דער געזעלשאַפט ער ענטזאָגט זיך אָבער, ווייל ביים ה' אדלער איז דאָס נישט קיין פראַגע פון קיין כבוד. ער וויל זיך בעקאַנען פריהער מיט די מעטאָדען פון פּראַקטישע אַרבעט און איז מתחיל מצהר אָבסערוואַטאָר ווי פּרקטישער טהוער, מיט דער צייט נעמט ער איבער דעם פּרעזעס-אַמט און גלייכצייטיג די מאָראַלע און מאַטעריעלע פעראַנטוואָרטונג פון דער געזעלשאַפט. דורך איהם ווערען איינגעפיהרט נייע מעטאָדען. קודם כל ער וואַרט נישט ביז מ'וועט ברענגען די שפענדונגען, נור בעזוכט איינינע מאָהל אין יאָהר ביי יעדער געלעגענהייט, אַקציע די פערמעגליכע פון אונזער שטאָדט און נעמט די נעהעריגע סומעס אויף דעם צוועק. אויך יעדע אונטערנעמונג אַקציע ווי נור זי ווערט פערענדיגט ווערט באַלד פובליקירט אַ גענויער בעריכט און דאָס שאַפט דעם געהעריגען רעספעקט און צוטרוי צו דער געזעלשאַפט וואו דער ה' אדלער לייסטעט.

איינע פון די סימפּאַטישסטע אַקציעס וועלכער ווערט דורכגעפיהרט מוסטערהאַפט איז די בוסק אַקציע. דאָס אונשיקען נישט פערמעגליכע קראַנקע אויף קוראַציע קיין בוסק, דאָס קור-אָרט בוסק וועלכעס איז אַ טרעף-פונקט פון מענשען פון גאַנץ פוילען און אַזאַ וויכטיגע טעטיגקייט אין דעם קור-אָרט ברענגען רוהם אונזער שטאָדט און אַ דאַנק דעם האָט אַ דאָרטיגער בעל-הבית זעהר ה

מאיר הערץ.

„נס גדול היה שם"

(חנוכה-ערצעהלונג)

נטע'לע האט ער געהייסען, נאר אז ער איז צוגעשטאנען צו דער חברה ביי הערשקעלע אין רעסטאוראציע, אנגעהויבען גנב'ענען און ארויסצושלעפען זעק הביאה, אדער קארטאפלעס פון די פויערישע פיהרען אויף די יארידים — זייט דעמאלט האט איהם דאס שטעדטעל אנגעהויבען צו רופען „נאטע גנב" און דער דאזיגער נאמען איז איהם פערבליבען אויף שטענדיג. אפילו קליינע קינדער האבען איהם אנדערש נישט גערופען ווי „נאטע גנב".

אין די אויגען האבען איהם אלע אונטערגע'חנפ'עט און געהיטען זיך חלילה נישט ארויסצוכאפען מיט דעם דאזיגען טיטעל, ער וואלט דעמאלט אלע איינגעשלונגען, ער וואלט גע'דווס'ט און זייטען וואלטען פון איהם אונטער־געהאקט געווארען. אויף דעם איז ער געווען א מזיק. א הויכער, דארער ווי אייזען שמארקער יונג מיט א רייט־בייטש שטענדיג אין דער שווארץ־גלאנציגער כאלעווע אין טאמער האט ער נור בלויז בעמערקט, אז עס כוט עמיצער פון דער זייט א קרימען קוק אויף איהם, אדער א בעהאלטען־לאכע־דיגע מינע. אווי האבען זיינע קליינע כ'סרע אויגעלעך געצאפעלט און געווארפען פון זיך פלאם־פייערדיגע פונקען, אז יענער איז אנטלאפען וואו דער פעפער וואקסט; אז נישט וואלט יענער שוין נישט ארויס קיין לעבעדי־גער פון זיינע הארטע, שטאלערנע הענד.

בעבע איז נאטע געווען א גוטהארצי־גער. געהאט רחמנות אויף ארימעלייט אין יענער צייט, ווען א רוסישער רו־בעל איז געווען א וואזשנע מטבע איז ער געווען א פורן אין מיט א ברייטער האנד געטיילט נדבות און אפט אפילו בסתר, אז קיינער זאל נישט וויסען. ער האט געהאט אין זיך א כח. אז קוים האט עמיצער געמאכט פאר איהם א זוירע מינע, האט ער נעקענט פון זיך די שפיועל אראבשלעפען, אז יענער זאל האבען מיט וואס זיינע בארויסע פיס צוצודעקען. נאטע האט שטענדיג געשאלטען, „אז א כאליעריע זאל זיי טרעפען די געשוואלענע גבירישע בייכער, וואס פרעסען און זויפען און לאזען נישט איבער דער שוועל קיין ארימאן."

אזוי האט ער קיינעם קיין שלעכטס נישט געטון. נישט פערטשעפעט אפילו א פליג אויף דער וואנד. נור דאס איינע וואס האט איהם געברענט ווי א פייער איז געווען דאס, וואס דאס שטעדטעל קאן זיך נישט אויף זיין גוט הארץ און וואס אונטער זיינע אויגען רופט מען איהם גנב און מען האט איהם פיינד.

די גאנצע גנבה'שע חברה אין רעס־טאראציע האט נאטען געהאלטען פאר א למדן, חייל ער האט זיך געקאנט אמאל אנריפען א יודיש ווארט. ביז דרייצעהן יאהר האט נאטע געלערנט אין חדר, געהאט א גוט קעפעל צום לערנען, נור צו די אלע מעלות זיינע האט ער געהאט א געוואלדיגע מאניע צו גנב'ענען. ווען ער איז נאך א קליי־נער פענמאק געווען האט ער פון זייער געוועלב פון טיש-לאדעל ארויסגעצוי־גען קופערנע זעקסער'ס, זילבערנע צעהנערלעך. געברענגט דאס אלעס אין חדר אריין און געמאכט פאר אלע קא־לעגעס א סעודה. אז די עלטערען זע־נען איהם פריה אבגעשטארבען, האט ער לאנג נישט געקלערט, איז אוועק צו הערשקעלע אין רעסטאראציע אריין, זיך פערדינגען צו די גנבים און פאר יעדער זיך אראבשלעפען פון א פוי־ערישער פוהר האט ער פון חברה בע־קומען א ביריועלע צו הערשקעלען ער זאל איהם עפעס געבען צו עסען.

האט זיך נאטע דארט אויפגעכאפט, ארויסגעוויזען ביי זיין נייעם „פאך" גלענצענדע פעהיגקייטען און זיינע גניבה'שע שטיק אויסגעפיהרט אזוי גע־שיקט, אז מיט דער צייט איז ער אלע איבערגעשטיגען און איז בעשטימט גע־ווארען בהסכם פון דער גאנצער חברה אלס דער עלטסטער און געקרוינטער אנפיהרער און אלע „חברים" האבען פאר זיינס א ווארט געציטערט.

אין שטעדטעל האט מען פאר נא־טען מעהר מורא געהאט ווי פאר'ן סטארשי-סטראושניק. מ'האט געוואוסט, אז דער סטארשי קוואנדראנצקעלע לעבט צוזאמען אין דער חברה און איז מיט נאטע געווען פאן-בראט, — אז אפילו ווען נאטען זאל איינפאלען עמיצען אין שטעדטעל צו בע'גנב'ענען וועט יענעם קיין טאטע נישט העלפען, וועט יענער מעגען לויפען אין דער פאליציי וועט עס איהם העלפען ווי א טויטען באנקעס. האט רעריבער יעדער מיט נאטען געלעבט ווי די בעסטע גוטע ברידער. טאמער איז נאטע צו וועמען אריינגעקומען האט מען איהם נישט געוואוסט וואו צו זעצען, מ'האט נישט מעהר געהערט ווי: נאטעשי, נאטע-לע־בען, ווילסט עפעס קייפען, אדרבה, נעהם דיר וואס דו ווילסט. נעהם דיר געהם, וועסט מיר שוין בעצאהלען.

נאטען האט אזא מין אויפנאהמע נישט געשמעקט. פערקעהרט, ט'האט איהם געקרענקט. ער האט געפיהלט אז דאס קיצעניו מיצעניו איז נישט מעהר, נור ווייל מ'האט פאר איהם מורא ער זאל עפעס נישט אנטון און אבארבייטען א „שטיקעל" אין מיטען דער נאכט און ברלות שטעלען עמיצען דאס קרעמעל. האט איהם די נכבה פערווארפען און אויף אזא מין אויפ־גאהנג אנגעשטעפט אין איין רוגזה — אבער וואס לאקט איהר מיך אזוי? איהר האט דען מיך אזוי ליב? וואס האר איהר מורא, כ'וועל גנב'ען דען ביי יודען? —

ער האט דאן אזוי געטופעט מיט די פיס, אז יענער איז אויף איהם ארויס־געפאלען, געהאלזט און געקושט זיך בעטענדיג ביי איהם: — חלילה, חלילה וחס נטע'לע, ווער זאגט עס? טאקע דערפאר האט מען דיך אזוי ליב ווייל דו ביסט פארט א יוד מיט א יודיש הארץ — האט זיך נאטע אביסעל אב־געקיהלט און מיט א האלב-גניבה'ש געלעכטערעל בעגלייט פון א ממזר'ישן ווינק פון לינקען אייגעל א מרוק גע־טוהן: — יא, יא חנפ'עט מיך, חנפ'עט מיך, אפי איך קאן אייך, איהר האט מיך ליב דערצעהלט עס דער באבע יאכנע, נישט נאטע גנב.

אז אין שטעטעל איז א יאריד גע־ווען, דא האט שוין נאטע געארבייט אויף אלע כלים, געשפרונגען פון פיהר צו פיהר ווי א טייוועל, מכלומרשט געמאכט אנ'אנשמעל און פערפיהרט א האנדעל מיט די פויערים מעשה סוחר. רעדנדי האט ער זיך אלע מאהל אנ־דערש איבערגעטוהן, כדי מען זאל איהם נישט דערקענען. ער האט די פויערים אזוי פערטשאקעט אין פער־דרעהט די קעפ, אז אין מיטען דינגע־ניש און געלד-צעהלען זענען דערווייל האלבע פיהרען אויסגעליידיגט געווא־רען, אויף די שוועלען פון די געוועל־בען געשטאנען די קרעמער, געזעהען אלץ און נישט געטראכט א ווארט אויטצורעדן. נאטע האט אלע מאל צו אן אנדערען א ווינק געטוהן מיט א פינטעל פון א אויג, וואס האט בעדייט: הלוואי רופט עך ענק אב, דאן וועט פון אייך קיין שריד ופליט נישט בליי־בען. געדענקט און האלטען די פיסקעס — האט שוין יעדער איינער אוועק־געקוקט און זיך געמאכט נישט זעהען.

צום מעהרסטען האט זיך נאטע גע־פיהלט דערשלאגען און א טיטף-נע־קרענקטער אין חנוכה - צייט. דאמאלסט האט ער מעהר פון אלע מאהל דערפיהלט אז ער איז א כך ערגער ווי דער קלענ־סטער גנב פון זיין חברה. וואו ער איז נור געקומען האט ער דעמאלט גענע־הען ווי קליינע קינדער שפילען אין דריידעל און אלץ האט כסדר אין מויל די ווערטער: נאטע גנב האקט שלעסער אומעטום טייטשט מען אויס די ווערטער אויפן דריידעל. אז נאטע גנב האקט שלעסער. דאס האט איהם אזוי גע־פיי־ניגט און אויסטערליש געגעסען וואס ס'גאנצע שטעדטעל רעדט פון איהם נאטען האט זיך געטראכט אז ס'גאנצע דריידעל שפיל איז אומישנע בעשאפען געווארען כדי דאס שטעדטעל זאל זיך

צוקערמאן הערש געשענקט א בוי-פלאץ אויף א סאנאטאריום לטובת „עזרה". און ביי יעדער אנדערע אקציע שטענדיג וועט איהר טרעפען אפילו אין די שפעטס־טע אווענר-שעה'ן דעם פרעזעס ה' אר־לער אין דער „עזרה" ערפילענדיג דעם אויף זיך גענומענעם פליכט.

אין א זעהר קורצע צייט ווערט דע־ריבער דער ה' אדלער זעהר פאפולער ביי דער יורישער געזעלשאפט אין ראדאם און ביי יעדער געזעלשאפט־ליכער, ספעציעל פילאנטראפישער אר־בייט איז זיין אנטייל א בעדייטענדער פערנעמט א חשוב'ן פלאץ אין דער גמילת-חסד-קאסע, ווען דער דיכטער לייב יפה ווילט אין ראדאם לטובת קרן-קימת ווערט דער ה' אדלער צוגע־צויגען צו דער זאמעל אקציע לטובת דעם צוועק און פערנעמט א חשוב'ן פלאץ, אפילו ווען די „ישיבת חכמי לובלין" ווארנט איהם אן א מיסיע פון בעטייליגען זיך אין ראדאם לטו־בת דער ישיבה, זאגט ער זיך נישט אב. ער איז נישט עקסטרעם דא־מאלס ווען ער ווייסט, אז זיין פערזאן קאן נוצען דער געזעלשאפט און עפעס בעצויבערנד'ס טראגט דער מענש אין זיך, אז חיפיל מאל ער זאל נישט זיין ביי די בעסער-מאטעריעל-סיטו־ירטע וועגען געלד-שפענדונגען לטובת א געוויסען צוועק קאן מען איהם עפיס נישט אבזאגען און אפשר ליגט דער סוד אין דעם, וואס מ'ווייסט, אז אט דער ערפילט זיינע פליכטען בשלי־מות און געוויסענהאפט.

מיר ווינשען זיך, אז דער בעל-יובל ה' אדלער זאל האבען נאך אסאך גוטע און געזונדטע יאהרען צו קאנען פארט־זעצען זיין מיהפולע און נוצליכע אר־בעט לטובת דער אידישער געזעלשאפט אין ראדאם בכלל, ובפרט פאר דער ארימערער טייל פון דער היגער אידי־שער בעפעלקערונג.

אלף.

וויסען אויף ווינק צו היטען פאר איהם.

אז ער איז דאן געגאנגען אין מארק, האבען איהם קליינע קינדער נאכגעקוקט און אז איינער האט זיך מיטן צווייטען איבערגעשושקעט און אין גרויס אנגסט א געהיימען ווינק געטוהן אונטער נאטעס פלייצע—האט עס נאטע גנב גלייך דערזעהען, ניסט אזוי ווייט דערזעהען ווי דערפיהלט. ער האט זיך אין דער צגע פערשאלטען און גערעדט צו זיך מיט סיף-איינגעביסענע און שוימיג-קריצענדע צייהן:—וואס ווילען זיי פון מיר האבען די קליינע שמענדאקעס און די גרויסע צילינדערס? כ'גנב'ע דאך נישט ביי יודען. וואס קוקען אלע אויף מיר מיט אזעלכע געהיימע בליקען צו אלדע שווארצע יאהר? וואס קומט דאס פאהר ארום מיר, ווי כ'וואלט עס א סבראשידלע געווען אין שטעדטעל,

ווען נאטע איז חנוכה ביינאכט ארויף צו זיין קאבאנקע מרים די דינסט, וואס איז געווען אויף א שטעל ביי ר' משה וואלד-סוחר און ווי זיין שטייגער געפלירטעוועט מיט איהר—האט זי זיך איהם פלוצלינג פון זיינע ארעמס ארויסגעריסען זיך געריסען ביי די ווילד—געפלאשעטע האהר און געשריגען ווי אין קאנוואולסיע:—לאז מיך אב נאטע, כ'האב דיך נישט ליב.

או נאטע איז געבליבען געפלעפט און קוים בעוויזען ארויסצושטאמלען פאר וואס? פאר ווען? — האט איהם מרים געענטפערט מיט א געוויין: הערסט נישט ווי אין דער צווייטער שטוב שפילט מען אין דריידעל און אלע דארט קייכען פאר געלעכטער און שרייען נאטע גנב האקט שלעסער. נו זאג אליין, זאל איך דיך ליב האבען? אז אפילו קינדער לאכען און שפאטען פון דיר, אז אלץ האט דיך אין זין, אפילו קינדער אין די וויגען.

נאטע איז געבליבען זיצען א ווילע זיך גוט איינגעהערט מיט אויסגעשפיצטע אוירען און אז ער האט זיך איבערצייגט אין מרים'ס ווערטער, איז ער אויפגעשפרונגען ווי פון געגעגליהטע קוילען צוגעלאפען א צעווילדעוועטער צו דער טיר זי אויפגעפראהלט מיט שטורעם, אריין אין צווייטען צימער און פון איין זעץ אין טיש איז דארט געווארען אזא צעטומעלניש, אזא בהלה. אז אלץ האט זיך פון טיש אראבגעקוילעט. גלעזער, טעלער'ס זענען אויף פיצלעך צעשפרונגען געווארען און א זעץ געטון אין דער ערד מיט אזא זאמאך, אז ס'האט אין גאנצען הויז אזא הילך-אבגעטון ווי עס וואלט א באמבע אויפגעריסען. נאטע איז געשטאנען מיט קוים איבער זיינע גראבע ליפען, געקלאפט אין טיש אריין מיט זיינע הארטע פויסטען און געשריגען: — וואס פאר א שלעסער האב איך איבגעהאקט, וואו, ווען, כ'האב אייך שוין ווען א מאהל די שלעסער איפגעריסען.

ער האט זיך געווענדעט צו אלע וואס זענען ארום דעם והבית דיגען טיש געזעסען, מיט אזא רציחה, אז פון זיינע קוהל - שווארצע, ברענענדיגע אויגען האבען געשפריצט פלאם בליקען ווי אבגעגליהטע שפילקעס. נאטע איז אריין אין אזא ווילדען קוראזש, אז ער האט זיך געווארשען אויף אלע אין זיינע אייזערנע פויסטען זענען געפלוינען ווי א האגעל. ס איז איסגעבראכען א געוואלר א געשריי. פאליציי איז אבגעקומען און דאס גאנצע שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאפען אויף בייזע ווינדער.

אין נאכט האט געארבייט א טייוועלשע קראפט און מיט א מעסער אין האנד האט ער געשליידערט אוף לינקס און רעכטס, אז אפילו די פאליציאנטען האבען מורא געהאט זיך צו איהם נעהנטער צוצוריהרען. ערשט דער סטאר שי-סטראזשניק קוואנדראצקעלע. נאטעס בעסטער גוטער ברודער האט איהם איינגענומען און בערוהיגט. קוואנדראצקי האט זיך פשוט געבעטען ביי איהם: נאטקא, מאי נאטקא. איך בעט דיך, בערוהיג זיך, הארך דיין ברודערליכען קוואנדראצקע.

נאטע האט דרך-ארץ געהאט פאר קוואנדראצקי און זיך איבערגעגעבען אין זיינע ארעמס און ערשט דאמאלט האט מען איהם ארויסגעפיהרט פון משה וואלד-סוחר'ט וואוינונג. איבער'ן גאנצען וועג האט ער געסאפעט און געווארפען זיך ווי א אונטערגעשאסענער: — יאך וועל זיי ווייזען ווי אזוי מען האקט שלעסער, וועלען זיי שוין וויסען וואס נאטע קאן.

זייט דעמאלט האט מען שוין אין שטעדטעל אנגעהויבען אנרערש אויסטייטשען די אויסגעקריצטע אותיות אויפ'ן דריידעל און אנשטאט „נאטע גנב האקט שלעסער" — האט מען געשפיעלט לויט די סימנים „נס גדול היה שם".

אז נאטע האט געהערט פון דאזיגען נייעם שפיעל האט ער אנגעקוועלען און זיך געפיהלט ווי א העלד אין שטעדטעל.

⊚⊚⊚⊚

טאג-בוך
פון ראדאמער זעלבסטמערדער

די סענסאציע אין די ווארשאווער צייטונגען האבען זיך נישט אויסגעשעפט בלויז מיט דעם ארעסט פון מיין פרוי, וועמען מיין טאכטער האט מיט'ן גאנצען בעוואוסטזיין איבערגעגעבען אין די הענד פון דער פאליציי. דאס איז געווען דער אנהויב פון א גאנצע סעריע אויסטערלישע רעוועלאציעס. נאך מיין פרוי'ס ארעסט איז ענטדעקט געווארען יענע געהיימע ווילע. אויף וועלכע ס'איז געמאכט געווארען א אומגעריכטע אבלאווע און אין א טיטען דערנאכט ווען די ווארשאווער לעבע - וועלט האט זיך בעווילט דארט און געהוליעט, גטניסענדיג פון אלע ערדישע פערגניגענס און אויסגעלאסענקייט—אין דער צייט, אין סאמע מיטען רעכטען-געדיכטען האט פאליציי געמאכט א איבערפאל און געפאקט אלץ אויף דער הייסער מינוט. מ'האט דארט געטראפען אין שרעקליכע פאזעס מענער און פרויען פון פערשידענע קרייזען, וועלכע מ'האט נישט ארעסטירט צוליב זייער אנזעהן, נאר מ'האט בלויז פערשריבען זייערע נעמען און תיכף בעפוילען זיי צו פערלאזען די ווילע. ארעסטירט איז געווארען דער אנפיהרער יאקיב וואסערשטיין, מיין געוועזענער בוכאלטער פון זייגע געמילפען.

פערשטעהט זיך, אז די צייטונגען האבען געהאט שטאף צו שרייבען און יעדען טאג געברענגט נאך מעהר שפאנענדע איינצעלהייטען. איך האב זיך פשוט געשעמט ארויסצווייזען אין גאס, מורא-האבענדיג טאמער מישט מען דארט אריין אין די צייטונגען מיין נאמען אויך. איך בין דעריבער געווען אונגעהויער דאנקבאר דעם דאקטאר, וואס האט מיך געבעטען איך זאל ביי איהם דערווייל זיין א געוויסע צייט צוזאמען מיט מיין טאכטער.

צוליב דער דאזיגער געשיכטע האב איך פארלויפיג אבגעלעגט מיין פלאן פון זעלבסטמארד. איך האב עס גיט געוואלט טוהן דערפאר, בכדי מ'זאל מיך אויך נישט אמאהל אריינפלאנטערען אין דעם עראטישען סקאנדאל. מיין נאמען וואלט אזוי-ארום אויך בעפלעקט און בעשמוצט געווארען דאס האב איך נישט געוואלט. הוים ביי יודען איז דאס ווארט זעלבסטמארד אויך א פלעק, אבער ס'איז פונדעסטוועגען א אונטערשיד וואס פאר א זעלבסטמארד. בלויז פאר דעם איינעם פערדאכט טאמער וועט מיין זעלבסטמארד אויסטייטשען איז צוזאמענהאנג מיט'ן ענטדעקען די מיאוסע אויסגעלאסענע באנדע און מ'וועט אפשר פערבונדען מיין נאמען אלס איינער פון יענע טמאים, שוין שוין דערפאר אליין האב איך זיך אנגעהאלטען אין געקלאמערט מיט די לעצטע כחותען לעבען. כמעט יעדע מינוט איז מיר געווען שווער און וועהטאגליך איבערצוטראגען דאס דאזיגע עקעלהאפטע און גיהנום'דיגע לעבען מיינס.

בין איך אזוי געווען איינגעשלאסען ביים דאקטאר אזוי לאנג ביז דער טומעל פון דער געהיימער ווילע האט זיך איינגעשטילט און מ'האט שוין געהאט באלד פערגעסען דערפון... מ'האט נאך בלויז געשריבען אין די צייטונגען אז די ווילע, וועלכע איז איינגעארדענט מיט אזא רייכע עלעגאנץ און אונגעוועהנליכער לוקסוס איז געשלאסען געווארען. די פאליציי האט עס פער'חתמ'עט און, אז אויפ'ן קויף-אקט פון דער דאזיגער ווילע פיגורירן די נעמען פון מיין פרוי אלס פריהערדיגע אייגענטימעריך, וועלכע האט דערנאך די ווילע מכלומר'שט פערקויפט יאקוב וואסערשטיינען.

לייענדיג דאס האט מיר א קלאפ געטוהן אין הארץ אריין. דאס איז דאך פאר מיין געלד געקויפט פאר דעם געלד וואס וואסערשטיין אין מיין פרוי האבען מיך בע'גנב'עט. צוליב דעם האב איך דאך באנקראטירט און צוגענומען פרעמד געלד. צוליב זיי האב איך יעצט קיין היים נישט און צוליב זיי בין איך מיט מיין טאכטער, איהר אייגען קינד אנגעקומען צו פרעמדע מענשען. ווי גרויס איז נאך מיין טראגעדיע, וואס כ'טאר נישט און קען נישט רעדען אפילו א ווארט און מוז שווייגען.

פון דעם האבען די צייטונגען נישט געוווסט און כ'בין גליקליך געווען וואס מיין נאמען איז אין דער גאנצער געמיינער אוואנטורע נישט געווען דערמאנט. דאס איינציגע גליק מישטיינס געזאגט איז דאס געווען אין מיין גאנץ לעבען און צו פערדאנקען האב איך געהאט דאס דעם איידעלען יודישען דאקטאר פון בערדיטשעוו, וועלכער איז ארומגעלאפען איבער אלע רעדאקציעס און פשוט געבעטען רחמים מ'זאל מיין נאמען נישט קאמפראמיטירען.

ווען די צייטונגען האבען אויפגעהערט שרייבען האב איך בעשלאסען צו פערלאזען דאס הויז פון דעם דאקטאר.

אין מיר האט זיך דערוועקט מיין פריהערדיקער געדאנק: זעלבסטמארד אבער מיין טאכטער האט מיך נישט ארויסגעלאזט. אויך דער דאקטאר האט מיך מפציר געווען איך זאל נאך פ... בלייבען ביי איהם. איך האב נישט ... וואלט און זיך נישט געלאזט איבעררעדען, נאר גענומען א ... ארויס אין

„איך בין קאָמיסאַר און מען לעגיטימאַציע"

מיט די ווערטער וועלען צו יעדען ראדאָמער בירגער אַריינקומען אין טאָג פון 9-ען דעצעמבער אלע פאָלקס-צעהלונג'ס-קאָמיסאַרען.

יודען מוזען אָנגעבען זייער מוטער-שפראך יודיש.

דעם 9 ען דעצעמבער קומט פאָר די פאָלקס-צעהלונג אויפ'ן שטח פון דער גאנצער פוילישער רעפובליק.

די פאָלק'ס-צעהלונג וועט געבען א גענויע פאָטאָגראפיע פון די ווירטשאַפטליכע, קולטורעלע און פאָליטישע פערהעלטנישען אין לאַנד און וועט דערמיט האָבען א קאָלאָסאַלע בעדייטונג פאַר דער ווייטערדיגער געשטאַלטונג פון דער פוילישער מלוכה.

כדי די פאָלק'ס-צעהלונג זאָל ווי געהעריג קאָנען ערפילען די אלע אויפגאַבען איז נויטיג, אז די בעפעלקערונג זאָל ווי מעגליך ענטסעגענקומען דער מטרה אין איהר ארבייט און זיך אָבגעבען א דין-וחשבון דערפון, אז די פאָלקס צעהלונג וועט דיענען אויסשליסליך פאַר וויסענשאַפטליך-סטאַטיסטישע צוועקען און וועט נישט אויסגענוצט ווערען פאַר קיין שום אַנדערע זאכען.

די ידיעות וואס דער בירגער וועט איבערגעבען דעם פאָלקס-צעהלונגס=קאָמיסאַר, אנגעשריבען אויפ'ן אנקעטע-בויגען, וועט בלייבען א שטרענג גע-

גאס. מ'האָט אָבער פאר מיר די טירען פערשלאָסען. דער דאָקטאר און מיין טאָכטער האָבען אפנים זיך משער געווען, אז איך כ'וועל פערלאָזען זייער הויז וועל איך בעגעהן דאָס. צו וואָס כ'פלאַנעווע שוין לאַנג. מיין טאָכטער האָט טעלעפאָניש ארויסגערופען די הערשאַפט סאַמעלזאָהן. זי האָט געזיפצט, אז דאס זיינען מיינע בעסטע פריינד, און יוען רבקהלע, מיין געוועזענע סימפאַטיע האָט מיך געבעטען איך זאָל געהן צו איהר אין הויז אריין, האָב איך נישט געהאט קיין מוטה און קראַפט איהר צו ענטזאגען און כ'האָב געפאָלגט.

ווי א שוועסטער, ווי א געטרייע מאַמע איז — רבקה'לע סאַמעלזאָהן ארום מיר אומגעגאנגען. זי, וועמען איך האָב ווען יונגעלוויז אזוי ליב געהאט האָט מיט איהר טייער און איידעל הארץ מיך געפרובט אויפהיילען גייסטיג און פיזיש. און אפשר וואָלט זיך איהר איינגעגעבען און איך וואָלט צום לעבען צוריקגעגאנגען, איז אָבער געשעהען אזעלכעס, וואָט האָט מיך געטריבען ווי א שד צום פאַטאַלען שריט.

(פאָרטזעצונג קומט.)

הײמניש און וועט בשום אופן נישט אויסגענוצט ווערען אלט יסוד פאר אדויפלעגען נייע שטייערען.

די אנקעטע-בויגענס וועלען אָבגעגעבען ווערען אין די וואוינונגען פון די בירגער דעם 7 דעצעמבער און וועלען ווערען אויסגעפולט לויט'ן שטאַנד פון דער פאַמיליע אין דער 12 שעה אין דער נאכט פון 8-ען אויפן 9-ען דעצעמבער.

דאַן קומען אריין אין די שטובען די פאָלקס=צעהלונג'ס-קאָמיסאַרען און ווייזען פאַר זייער לעגיטימאציע פון ראדאָמער מאַגיסטראט.

אין דעם מאָמענט ווייזט דער בירגער זיינע דאָקומענטען, מעטריקע, התונה-אקט, אָדער אַנדערע דאָקומענטען.

אין דעם פאָרגעלעגטען אנקעטע-פאָרמולאַר מוזען ווערען איינגעשריבען אלע פערזאָנען וואָס געפונען זיך אין געגעבענעם מאָמענט אין דער וואוינונג, אפילו אויך זיי וואוינען אַנדערשוואו. אזוי ארום וועט זיך בעקומען א פולבילד וועגען בעפעלקערונג'ס-צאָהל. דער אַבוועזענדער אין שטוב ווערט פערצייכענט אין יענער שטוב, וואו ער געפונט זיך.

אין אנקעטע-בויגען זענען פערהאַן פערשידענע רובריקען וועגען דער צאָהל קינדער, גרויס פון פערמעגען, בנינים, ארט בעשעפטיגונג, הכנסה א. ז. וו.

אין דער רובריק 11 פון אנקעטע-בויגען דאַרף מען אָנגעבען די מוטער-שפראך. יעדער יוד מוז אין דער דאָזיגער רובריק איינשרייבען: יודיש.

■■■■■■

שטרייק פון לעהרער-פערסאָנאַל אין דער יודישער פאַך-שולע.

היינט-גע וואָך דעם 1 גרודזיען, האָט דער לעהרער-פערסאָנאַל מיט די קאָנצעלאַריע-אָנגעשטעלטע פון דער פאַך-שולע ערקלערט א שטרייק. די אורזאך איז וואָס שוין 4 מאָנאַטען האָט מען, אזוי די לעהרער און אזוי די ביורא אָנגעשטעלטע נישט אויסגעצאָהלט קיין פענסיעס.

ווי בעוויסט געפינט זיך די שולע פון פאַך-קורסען אונטער דער אויפזוכט פון דער יודישער גמינע, צו וועלכער די לעהרער און אָנגעשטעלטע האָבען זיך געווענדעט מכח זייער פערלעגענע פענסיעס נאָך מיט א געוויסע צייט צוריק די גמינע האָט פערזיכערט ענדגילטיג צו ערלעדיגען דעם שכר ביז'ן 1 גרוד. און היות דער צוזאג איז ביז היינט נישט רעאליזירט געוואָרען איז ערקלערט געוואָרען דער שטרייק.

דער פאַטראָנאַט פון דער שולע ברויך זיך בעמיהען דער שטרייק זאָל זיך נישט פערציהען, וויסענדיג גוט, אז די שולע איז ממש א לעבענ'ס-נויטווענדיגקייט פאַר פיעל צעהנדליגער יודישע לערן-יונגלעך וואָס נויטיגען זיך אין דערגענצען זייער פאַך-בילדונג און עלעמענטארע לעהרע.

■■■■■■

פיש לכבוד שבת איז טאַקע א גרויסע מצווה, אָבער ניט בעצאָהלען איז נאָך א גרעסערע עבירה

בפרט פאַסט דאָס נישט פאַר א רייכע ראדאָמער מאַדאַם

אין ראדאָם טומעלט זיך א גאַנצע וואָך מכח א מעשה מיט פיש.

א ראדאָמער רייכע מאַדאַם האָט מיט א וואָך צוריק איינגעקויפט, ווי איהר שטייגער, פיש לכבוד שבת. גראד האָט מען אין יענעם פרייטאָג געבראַכט קיין ראדאָם הערליכע, שעהנע פיש גרויס און פעט, אז די נשים די צדקניות'ען וואָס מיינען גאָרנישט נאָר אלץ לכבוד שבת האָבען פשוט אָנגעקוואָלען פון נחת און געזאָגט א כמעט'עלען שפּראך נישט צו געבען קיין עין-הרע די פיש, וואָס זענען טאַנצענדיג ארומגעשווימען אין געפליעסקעט זיך אין די גרויסע באַליעס וואסער, טובל'ענדיג זיך לכבוד שבת.

צווישען די פרויען, וואָס האָבען דעם פיש-מאַרק ארומבעלאַגערט ווי א פעסטונג, איז געווען איינע א יונגע ראדאָמער רייכע דאַמע, וועלכע איז אזוי ענטציקט געוואָרען פון די גרויסע פריש צאַפּלדיגע פיש, אז פון גרויס בעגייסטערונג אין שבת קודש-שטימונג האָט זי פערגעסען, אז מ'דאַרף בעצאָהלען דעם פישער די פאָר זלאָטיס. די דאָזיגע כשר'ע און רייכע מאַדאַם האָט זיך אויסגעקליבען א גרויסע פעטען העכט, אריינגעלעגט איהם אין קוישעל און זיך געגאַנגען איהר וועג'ן איילענדיג זיך שנעל אהיים אָנזאָגן איהר מאַן א בשורה טובה, אז זי האָט איינגעהאַנדעלט א מציאה לכבוד שבת.

דער פישער-יוד האָט אָבער גוט אָבסערווירט און בעמערקט ווי ס'ווערט איהם נעלם דער גרעסטער פיש פון דער באַליע ארויס. ער האָט אפילו געזעהן ווער ס'האָט פון וואסער ארויסגעצויגען. האָט ער בעת מעשה געשוויגען, נאָר איידער נאָך יענע רייכע מאַדאַם האָט בעוויזען צו מאַכען דעם פיש, איז שוין דער פישער געווען ביי איר און מזכר-מודעה געווען דעם מאַן, אז זיין פרום-צניעה'דיג ווייבעל האָט ביי איהם צוגע-לקח'ענט דעם גרעסטען פיש.

דער מאַן האָט געפרובט פערטיידיגען זיין פרוי און בערוהיגען דעם פישער טענה'דיג:

— אָבער ר' יוד, אָבער קאָכט נישט טומעלט נישט. מיין פרוי איז נישט קיין גנב'טע. זי האָט געווים פערגעסען צו בעצאָהלען. וויפיעל קאָסט דער פיש דאָ האָט איהר געלד. וויפיעל ווילט איהר?

דער פישער איז אָבער גאָרנישט נתפעל געוואָרען דערפון. ער האָט מגלה סוד געווען און ארויס מיט לשון:

— פאַניע-לעבען, דאָס איז נישט דאָס ערשטע מאָהל. זייט וויסען, אז אייער פלונת'ע מאַכט שוין די קונץ 4 יאָהר. איך האָב געשוויגען דערפאַר ווייל כ'האָב געהאט א ספק. איך בין נישט געווען גענוג זיכער, צי זי איז דאָס יענע צדקת, וואָס צוליב שבת לקח'ענט זי צו ביי מיר יעדען פרייטאָג א פיש. יעצט אָבער האָב איך איהר געפאַקט ביי דער האַנד און איך מאַהן דעריבער ביי אייך פאַר גאַנצע 4 יאָהר צוגע'לקח'ענטע פיש.

צווישען פישער און דעם מאַן איז געקומען צו א גרויסען סכסוך און ס'איז געבליבען מ'זאָל געהן צו א דין-תורה צום רב.

ווי מען הערט דערצעהלען, האָט די רייכע מאַדאַם געטענה'ט ביים רב, אז דאָס איז דאָס ערשטע מאָהל, מעהר האָט זי נישט גע'לקח'ענט.

דער פסק דאַרף ערשט ארויסגעגעבען ווערען.

אנדערע אזעלכע „צדיעות", וואָס זענען בקי אין הלכות פיש-לקח'ענען האַלטען מיט דער רייכער מאַדאַם ווייל דאָס ערשטע מאָהל הייסט נישט און זי דאַרף דעריבער נישט בעצאָהלען.

פערזאמלונג אין גמינע בעשליסט איבערצונעמען דאס יודישע שפיטאל

דער רוף פון דער קהלה די שטאדט זאל קומען אויף דער אויסערגעוועהנליכער פערזאמלונג צו בעראטען זיך וועגען דער ערנסטער לאגע פון יודישען שפיטאל האט געמאכט א רושם. אין דער קהלה איז פערגאנגענעם שבת-צונאכט זיך צונויפגעקומען א גרויסער עולם.

דעם פארזיץ האט געפיהרט דער וויצע פרעזעס בנימין האכמאן און הרב קעסטענבערג האט ארומגערעדט די ענטשטעהונג פון יודישען שפיטאל איהרע גדינדער און בויער; אז דאס יודישע שפיטאל איז אויפגעבויט געווארען אין יאהר 1849 פון די נדבות פון דער יודישער בעפעלקערונג אין ראדאם און איבערהויפט פון די גרויסע נדבות פון די דאמאלסדיגע ראשי העיר מאיר מענדעלסאהן, לעווקע גרין, נתנאל ראובן און איטשעלע בעקערמאן. דאס שפיטאל איז בעשטימט געווארען צו היילען יודישע ארימע קראנקע און טאקע צוליב דעם טראגט עס דעם נאמען „שפיטאל סטאראזאקאניך". די שפעטערדיגע דורות פון דער ראדאמער יודישער בעפעלקערונג האבען נישט געשפארט קיין מיה און מיטלען בכדי דער בנין פון זייערע אבות צו פערפעסטיגען און אויסברייטערען און דאס אין גייסט פון די ערשטע מנדבים.

צוליב די פארגעקומענע ענדערונגען אין צוזאמענהאנג מיט'ן אויפלעזען דעם שפיטאל-פערבאנד דארף די שטרעבונג פון דער יודישער בעפעלקערונג זיין איבערצונעמען צוריק דאס שפיטאל כדי דערמיט צו פארטזעצען זיין ציעל און הערליכע טראדיציע.

דער רעדנער פיהרט-אויס, אז די יעצטיגע אויסערגעוועהנליכע פערזאמלונג אויף וועלכער ס'זענען רעפרעזענטירט אלע שיכטען אהן אונטערשיעד פון איבערצייגונג דארף זיין א מאניפעסטאציע פון נישט געבראכענעם ווילען פון דער גאנצער יודישער געזעלשאפט צום איבערנעמען זיין אייגענע וואהלטעטיגע אינסטיטוציע, אדער דורך דער גמינע-פערוואלטונג, עווענטועל דורך א ספעציעל-געשאפענעם קאמיטעט, וואס זאל זיין דער אפיטרופוס איבערן יודישען שפיטאל.

צווישען די פיעל רעדנער האט אויך גענומען א ווארט א פיטיקער איינוואהנער, וועלכער האט איבערגעגעבען א פאקט פון זיין פאטער, וועלכער ליגט אין יודישען שפיטאל אין איין אבטיילונג מיט 5 קריסטען האט מען איהם אבגעגאסען מיט קאלט וואסער.

ט'האט גערעדט פון נאך פערשידענע נישט אנגענעהמע אינצידענטען פון וועלכע יודישע קראנקע ליידען צו-מעהרסט און דאס געשעהט אין די צייט ווען אין יודישען שפיטאל זענען נאך דא יודישע דאקטוירים און אין א געוויסע מאס א יודישע לייטונג. וואס וועט נאך זיין, ווען דאס שפיטאל וועט אינגאנצען ענטיודישט ווערען און קיין יודישע דאקטוירים און קיין יודישע לייטונג וועט אינ-אנצען נישט זיין?

נאכ'ן אויסהערען די אלע רעדעס איז אנגענומען געווארען א רעזאלוציע איבערצונעהמען דאס יודישע שפיטאל דירך דער פערוואלטונג פון דער יודישער גמינע, עווענטועל דורך א שטאדט-קאמיטעט, וואס זאל ספעציעל געשאפען ווערען צו דעם צוועק.

ס'ווערט בעפולמעכטיגט הרב קעסטענבערג צוזאמען מיט'ן וויצע-פרעזעס פון דער גמינע-פערוואלטונג ה' בנימין האכמאן און דער קוראטאר פון יודישען שפיטאל ה' אליי טענענבוים זיי זאלען רעאליזירען דעם דאזיגען בעשלוס פון דער אלגעמיינער פערזאמלונג.

צעהן טויזענד מיטאגער א חודש גיט ארויס די אומזיסטע קוך פאר א בעט'ס- און פערדינסט-לאזע

שוין א חודש צייט עגזיסטירט די קיך אין „עזרה" פאר ארבייטסלאזע און פערדינסטלאזע, וועלכע ווערט אויסגעהאלטען פיי דער בעדייטענדער מיטהילף פון דעם קאמיטעט צו העלפען ארבייטסלאזע אין ראדאם, במשך פון היינטיגען חדש איז ארויסגעגעבען געווארען ביי צעהן טויזענד מיטאגער.

די פרעקווענץ ווערט יעדען טאג גרעסער. אין לעצטען טאג פון היינטיגען חדש איז ארויסגעגעבען געווארען פיר הונדערט און זיבעציג מיטאגער אזוי, אז מ'מוז בכלל די קוך פערגרעסערען אפילו טעכניש ווי צ. ב. מיט אינסטאלירען נאך א קעסעל א. ד. גל. ס'איז פאראויסגעזעה'ן, אז ס'זאל דערגרייכן דאפעלט אין צאהל ווי ביז איצט.

פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע

קאמוניקאט

שבת ד. 12-טען דעצעמבער 8 אז. אוו. וועט אין טעאטער „ראזמאיטאשצי" מיט דער בעטייליגונג פון פארשטעהער פון צענטראל-קאמיטעט, פארטיי - ראט, און אלע ארטיגע ציוניסטישע און געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס פארקומען א פייערליכע אקאדעמיע געווידמעט דעם יובילעאום פון אנגעזעהענעם ציוניסטיש געזעלשאפטליכען עסקן ה' יחיאל פרענקעל צו זיין 25-יאהריגער ציוניסטישע טעטיגקייט.

אין דער אקאדעמיע נעמט אויך אנטייל דער ארקעסטער פון „בדית-טרומפלרור".

בילעטען אין פרייז פון 60 גר. ביז 1.50 פריהער צו באקומען אין דער ציוניסטישער באנק (לובלינער 23), אין דער ציונ. ארג. (לוב 25) און אין טאג פון דער אקאדעמיע ביי דער טעאטער קאסע פון 5 אז. נ. מ.

צוויי הונדערט ראדאמער פרויען האבען געשריבען א ספר

האט עמיצער ניט פערגינען די פרומע פרויען און מ'ט א שטיין געוואלט שטערען די שמחה.

אויף דער קאזשעניצער גאס האט מען נישט לאנג אויפגעשטעלט א ביי בית-מדרש. די יודישע איינוואהנער פון יענער געגענד האבען אויף דעם צוועק געזאמעלט צווישען זיך א לענגערע צייט גראשענס און זלאטעס.

צו בעציערען דעם נייעם רעליגיעזען בנין האבען די פרויען פון יענע גאסען געשריבען א ספר תורה. בערך 200 פרויען האבען זיך אין דעם בעטייליגט.

היינטיגען מאנטאג איז פארגעקומען דער סיום הספר, וואס איז געפראוועט געווארען מיט גרויס פאראד.

פון פא-וואלנא גאס, פון בעקאנטען סופר ר' מענדעל שיינבוים, האט מען אזייגער צוויי בייטאג נעפיהרט דאס ספר איבער די גאסען וואהל, ווארשאווער, קאזשעניצער, אונטער דער בעגלייטונג פון יודישען ארקעסטער.

קומענדיג אויף דער ווארשאווער גאס נישט ווייט פון טעאטער „ראזמאיטאשטשי" האט מען צווישען עולם בעמערקט ווי ט'פליענט זיך א פענסטער אין דער הויך פון די דארטיגע הייזער און תוך כדי דבור איז געפאלען א שטיין. דאס פענסטער האט זיך אויגענבליקליך באלד צוריק פערמאכט. צום גליק האט דער שטיין קיינעם נישט געטראפען און ממילא קיינעם נישט געשאדט.

די ארדנער האבען תיכף וועגען דעם נעמאלדען דער פאליציי, וועלכע האט באלד אינטערווענירט מיט'ן צוועק אויסצופארשען פון וואנען דער שטיין איז געפאלען.

די שמחה איז גארנישט געשטערט געווארען און דאס ספר איז אריינגעפיהרט געווארען אין נייעם בית מדרש אויף קאזשעניצער גאס מיט טענץ און מוזיק.

אלע געהען אויפ'ן דאנסינג פון בית-יתומים

מארגען שבת-צו-נאכט קומט פאר אין צוקערניע פון פשיביטניעווסקי א דאנסיג לטובת בית-יתומים.

אויפן דאנסיג וועלען געגעבען ווערען פערשידענע אטראקציעס. די גרעסטע אטראקציע איז אבער דער ווינקער און אידעאלער צוועק, וועלכער בעשטעהט דערין, וואס מיט דער הכנסה וועט בעדייכעט ווערען די קאסע פון אזא אינסטיטוציע. וואס איז די מאמע פון צעהנדליגער קיילעכדיגע יתומים און עלענדע, הילפלאזע זקנים.

דעריבער אלע אהן אונטערשיעד פון שטאנד און קלאס געהען אויפ'ן דאנסיג און מיט ווי פיעל איינער קען וועט ער שטיצען די זעהר בעדייטונגספולע אימפרעזע.

בויקאט-העצע פון שילער

היינטיגען דינסטאג און מיטוואך האבען זיך א גרופע שילער אוועקגעשטעלט ביים בוכהאנדלונג פון ה' אשפיץ אויף זלוגא 3 און נישט אריינגעלאזט קיין קריסטליכע קונים. דער אייגענטימער האט אויפגעפאדערט די שילער זאלען אפטרעטען און נישט שטערען זיין האנדעל, אבער אהן ערפאלג. יענע זענען געשטאנען ווי אויף דער וואך און צוגעזעהן דער יוד זאל נישט לייזען. אויפן צווייטען טאג, מיטוואך, ווען די קליינע ראזוואליייט האבען נישט געוואלט אפטרעטען, האט ער זיך געווענדעט צום פשאדאווניק פון יענע גאס. וואס איז גראד דורכגעגאנגען און איהם אויפמערקזאם געמאכט אויף דעם. ווען דער פשאדאווניק האט רעאגירט זענען זיך אלע שילער צוגאנגען. ס'איז נאר געבליבען אויפן „פאסטען" איין „העלד", וועלכער האט נאכן לעגיטימירען זיך פערלאזט זיין „וואך".

קעלצער אבטיילונג.

די אַלטע קהלה-פערוואַלטונג בעטראַכט דעם קהלה בודזשעט

ווי ס'איז זיינער צייט בעשלאָסען געוואָרען, אז די אלטע קהלה פערוואלטונג זאָל בעטראכטען דעם בודזשעט אויפ'ן יאָהר 1932. זענען די לעצטע טעג פאָרגעקומען זיצונגען, אויף וועלכע מען איז צוגעטרעטען בעטראכטען דעם בודזשעט, אויספיהרליך אין נעכסטען נומער.

געשטאָרבען דער עלטסטער יוד אין קעלץ.

דעם פערגאנגענעם מאָנטאָג איז געשטאָרבען דער עלסטער יוד אין קעלץ ר' לייביש לעווקאָוויטש וועלכער איז אלט געווען 116 יאָהר ס'איז אינטערעסאנט, דאָס דער אויבענדערמאָהנטער איז געווען דער עלסטער בירגער פון דער שטאָדט.

א שרפה אין דער שטאָדטישער שוהל

זונטאָג פארנאכט האָבען עטליכע דורכגעהער בעמערקט ווי אין די שוהל פלאַקערט עפעס און ציגיסט זיך אין א העליש פייער. אריינקומענדיג אין שוהל, האָבען זיי דערזעהען ווי א ליכט האָט זיך איבערגעבויגען פון עמוד, און פאַלענדיג האָט זיך דאָס טישטעך אָנגעצינדען.

די שרפה איז באלד איינגעלאָשען געוואָרען. דער שאָדען בעטרעפט ביז 100 זלאָטעס

OBWIESZCZENIE.

Zarząd Gminy Wyzn. Żydowskiej w Kielcach zawiadamia, iż budżet gminy na rok 1932, w myśl art. 13 przepisów o organizacji gmin wyzn. żydowskich na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14|10 1927 r. (Dz. U. R. P. № 52 z, r. 1928, poz, 500) został wyłożony do wglądu dla członków gminy w biurze tejże na przeciąg 8 dni, t j. od 29-go listopada do 6 grudnia r b włącznie, w godzinach urzędowych: od 9 do 15-ej.

Zarząd Gminy Wyzn. Żyd.
w KIELCACH.

ערעפנונג פון דער נייער אויטאבוסטי-סטאַציע

שוין א לענגערע צייט ווי ס'פיהרט זיך די בוי-ארבייט פון א צענטראלע אויסאָבוסען סטאַציע אין קיעלץ. דעם פערגאַנגענעם זונטאָג, איז פאָרגעקומען די ערעפענונג פון דער נייע-אויסנעבויטע סטאַציע וועלכע געפינט זיך אויף טשיסטא גאַס. די נייע סטאַציע שטעלט מיט זיך פאָר א שענע געביירע, איינגעאָרדענט לויט די לעצטע טעכניק מיט אַלע היגיענישע פערלאַנגען.

ס'איז פערהאַן א ברייטער אין גרויסער זאַל פאר אינטערעסאנטען, א בעקוועמער בופעט עטליכע בילעטען-קאסעס.

פון היינט אָן וועלען אלע קורסירענדע אויסאָבוסען מוזען אָבגעהען פון דער צענטראלע. דער פרייז פאָר יעדען אויטאָבוס מאכט אויס צוויי זלאָטעס מיט פינפציג גראָשען טעגליך. ס'איז פעראויסגעזעהן אז דער מאַגיסטראַט וועט האָבען טעגליך הכנסה פון דער סטאציע ביז 100 זלאָטעס.

אויטאָמאַטישע טעלעפאָנען אין קעלץ.

לויט דעם לעצטען אבמאך וועלכער איז נעשלאָסען געוואָרען צווישען פוילישער פאָסט און טעלעגראפען-מיניסטעריום מיט דער ענגלישער געזעלשאפט א. נ. „טעלעפאָן וושענעראל—סרעסט" פערפליכטעט זיך די לעצטע אייגצואָרדנען אין פוילען 40 טויזענד טעלעפאָן אויטאָמאַטען.

צווישען די פיעל אַנדערע גרייסע שטעדט געפינט זיך אויך אונזער שטאָדט. שוין אין קורצען וועט דער פלאַן געפונען זיין רעאַליזאַציע.

ל. קאָפּף.

רבי ד״ר זילבער

דראַמע אין 4 אַקטען פון שלום אש געשפּיעלט דורך א. מאַרעווסקי.

עס זענען פערהאַן מענשען, וועלכע ווילען פאַר יעדען פרייז זיך דורכשמוגלען דורכ'ן לעבען צופרידען. זיי זענען גרייט איינהילען זיך אין א מאַנטעל פון צביעות, שפּילען א דאפּלע ראָלע, איינע פאר די וועלט, און איינע פאר זיך. דאס איז ד״ר זילבער פאַר'ן איבערצוּרוף אין זיין פסיכיק. ער וויל איינשלעפערן זיין געוויסען, האָטש אין זיין מח עגבערט א שוידערליכער געדאנק — דאָס זיין פרוי פעררעט איהם דאָך בעט ער זיך ביי איהר מיט טרעהרען, זי זאל עס אָבלייקענען. ער וויל נישט פערלירען זיין שטעלונג אין דער געזעלשאַפט ווי אויך זיין געליבטע פרוי.

פערהאַנען ווידער נאַטורען, וועלכע שוידערען אויף ביי אַזא צווייטיגע ראָלע, זיי ווילען געהען זייער וועג זאָגאר פעראכטעט, פערשטויסען—אָבער מיט אָפענע אויגען — דאָס איז זילבער'ס פרוי. אנשטאט איינצושלעפערן דעם מאַנ'ס פערדאַכט, פראָוואָצירט זי איהם. וואקס ביי איהם דעם חשד, עס העלפט איהר צו זילבער'ס מוטער, וועלכע בעאיינפלוסט פון דער סינאגאגע, טרעט אָפען ארויס געגען זוהן, מוסר'ט איהם נאָך איידער עס ענטשטייט דער איבערברוך אין דר. זילבער'ס פסיכיק, שפּראָצט שוין דאָרט דער פרוכט פון איבערמענשליכע פירגעבונג, זי איז אָבער פערשאָטענט דורך אייגענליבע. זילבער געאָיזם. די פרוי פערלאָזט איהם... ער פעראורטיילט זי נישט, די ליידען דערהויבען איהם. ווארצלען פון איהם אויס יעדען שפּיר פון שנאה, צו די וועלכע האָט איהם פיל ליידען פערשאפט, און די צייט עפענט זיך דער תהום צווישען איהם און זיי עפענטליכקייט. ער בעגרייפט, אז דאָס לעבען קאָן נישט זיין איינגעקלאַמערט אין דאָגמעס — צופיל פערשידענאַרטיג איז עס. צו פיעל שוואונג האָט די מענשליכע פסיכיק, צו פיעל פייער פלאַקערט אין דער יוגענד נשמה, זי זאָל זיך לאָזען בינדען פון רעליגיעז-עטיק, טראדיציאָנעלער-מאראל.

אין דעם מענשענס הארץ, דרימעלט גאָט. דאָס הארץ פון מענש איז פריי, האָט זיך זיינע דאָגמעס, איז זיך זיין ריכטער. דער מענש קאן דורכוואנדערן די שערי טמאה. דאָס הארץ קאָן אבער בלייבען יונגפרויליך ריין. עס קערט אויס דעם פעראומרייניקטען גוף מיט דער ריינער נשמה. די טינאגאגע וואָלט איהם שוין לאנג געוועזען פערדאמט. זילבער וואָרט אָבער מיט אָפענע ארעמס אויף דעם צוריקקעהר פון זיין „זינדיגער" פרוי. ווייל — ווייל זיין הארץ איז דורכגעזאפט מיט רחמנות איבערמענשליכע פערגעבונג. ד״ר זילבער, דער געלייטערטע דורך יסורים נעמט אויף מיט אפענער ארעמס זיין פדוי די געלייטערטע פון „די גאַס"

אפּשטעלענדיג זיך אויף דעם אידעען-גאַנג פון „ד״ר. זילבער" מוז מען מודעה זיין, אז אַש איז נישט אינגאַנצען געווען אריגינעל. די דראמע איז א שפּאָר ביסעל פון איין זייט בעהויכט פון נייעם טעסטאַמענט-גייסט, פון דער אַנדערע זייט איז בולט דער איינפלוס פון דער רוסישער פלעיאַדע — טאָלסטאָי, דאָסטאָיעווסקי... גענוג אָבער צו זאָגען. דאָס אַש האָט דעם פּראָבלעם קינסטלעריש אויפגעפאַסט, דעם דיאַלאָג פיין געשליפען. מיט איין וואָרט „רבי דר. זילבער" איז א מייסטער ווערק. די אויספיהרונג פון די זאך ליגט אין די הענד פון געניאַלען אַקטיאָר א. מארעווסקי. מאַרעווסקי האָט געשפּילט זילבער'ן מיט געוויסע ליעבע פאַרן הויפּט-העלד דאָס איז געוויס די סיבה וואָס דר. זילבער איז ארויסגעקומען אַזוי בולט אין מאנומענטאל.

דער אנסאמבל איז געשטאַנען אויף דער הויך פון זיין אויפגאָבע, אויסגעצייכענט האָט זיך קלארא הן אַלס פרוי (זי דערמאַנט אגב אַזא סצענע אין אַנהויב פון „פאַטער" סטרינבערג'ס) די ראָל פון די מוטער איז אויך געלונגען ארויסגעקומען וואָטש אַביסעל צו שטייף.

די נייע פרייזען פון אונזערע מענער-שיך

Bata

34.90
29.90

מאָדעל 6637-21

מענער-לאַטשען איינפאַכע און געשמאַקפולע פון שוואַרצען און ברוינעם קאַלב-באָקס.

34.90
32.90

מאָדעל 9677-22

געשנורעטע שיך פון שוואַרצען קאַלב-באָקס מיט שטאַרקע זוילען. די האַלבע שפּיציגע פאָרם איז זעהר בעקוועהם. מיר אַרבייטען זיי אויס אין צווייברייטען.

מיר פּעררייכטען שיך

אפילו אזעלכע, וועלכע זענען ביי אונז נישט געקויפט. דער וואַרשטאַט איז איינגעאָרדענט לויט דעם נייעסטען וואָרט פון דער טעכניק.

GAZOWNIA

MIEJSKA

פערקויפט

הורט און דעטייל

פּרעפּאַרירטע סמאָלע — קאַרבאָלינעאום

גראָבען און דראָבנעם קאָקס

צו זעהר ביליגע פּרייזען

פיהרט אויס

גאַז-אינסטאַלאַציעס און הויז בעלויכטונג

באַד אייוועלער

קיכלעך צו קאָכען

אייוועלעך צו הייצען

ווענדען בעדאַרף מען זיך

Gazownia Miejska

Młodzianów — Tel. 1134, — Skrz. p. 28.

ŁASKAWE PANIE!!!

Chcąc zaoszczędzić Sz. Paniom czekania sprowadziłem do mego

salonu fryzjerskiego

mieszczącego się

przy ul. Żeromskiego 29 I p.

pierwszorzędnego

FRYZJERA DAMSKIEGO z Warszawy

p. **Mieczysława Wilczyka.**

Jednocześnie zaangażowałem

MANICURZYSTKĘ z Warszawy.

Polecając się łaskawym względom Sz. Pań pozostaję

z poważaniem

M. FUKS

Uwaga:
Przy salonie damskim uruchomiłem **salon męski.**

CENY ZNIŻONE!

אכטונג!!!

די נייעסטע פאַסאָנען — **מעבעל** פון פאָלגענדע מאַטעריאַלען:

וועגערסקע יעשאָן, זלאָטאָ בוקאָזע, פּיראמידען, זשעברא, מאַכאָן און יעשאָן.

——— אויף גוטע בעדינגונגען. ———

דאָס אלעס ווערט אויסגעפערטיגט ביי דער פירמע **קליין, זשעראָמסקי 26**

בעקאַנטמאַכונג.

די געזעלשאַפט „לינת הצדק" מאַכט בעקאַנט די ראַדאָמער יודישער בעפעלקערונג, אַז זונטאַג דעם 6 דעצעמבער (גרודזיען) ל. י. ב' חנוכה 6 אזייגער אָוועגד קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל [רווינסקא 1]

די ציהונג פון דער פאַנטען-לאָטעריע

אייגעאָרדענט דורך דער א. ד. געזעלש.

מיר מעלדען נאָך אַמאָל, אַז די אַלע וועלכע בעזיצען בילעטען און האָבען פאַר אזעלכע נאָך נישט איינגעצאָהלט, וועלען נישט ווערען פעררעכענט צווישען די פערקויפטע בילעטען.

גלייכצייטיג ווערט געבעטען, אַז דער טערמין פון דער ציהונג איז שוין אַ ענטגילטיגער.

מיט כבוד

פערוו. **לינת-הצדק** ראַדאָם.

Kino „CORSO" Teatr

דאָס בעריהמטע הערליכע בילד

STRZAŁ

w Aterjer Dźwiękowem

Na Scenie

WESOŁY ŚWIERSZCZ

און א רייהע הערליכע נומערען

Kino Dzwiękowe „CZARY"

עס ווערט דעמאָנסטרירט דער זייער אַ נטערעסאַנטער פילם

MADAME SATAN

און פיעל הערליכע דזשיענקאָווע דאָדאַטקעס

קומט!!! — קומט!!!

Redaktor Ch. M. Herc

Druk Wyd. „Radomer-Kielcer Leben, Radom, Szwarlikowska 20